

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקו המשגיחים

מרחן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 122 ■ תצוה

ועד ערב, על כל רגע ורגע של לימוד תורה, תפילות ועבודת ה', והוא ממיר זאת בתענוגות מדומים, אשר חולפים כהרף עין ומשאירים אותו בתחושת עצב וריקנות.

ובאמת, בכל יום ויום בעת שקוראים קריאת שמע, אנו מקבלים על עצמנו עול מלכות שמים, ומקבלים למסור את נפשנו כאשר הקב"ה הפיץ בכך, ולמסור את כל ממונונו, אם נצטרך לכך לקיום עבודת ה'. והקדמונים מייצגים, שבכל פעם שאנו עומדים בפני מלחמה עם היצר עלינו להתבונן, שאם היה עכשיו שעת שמד, חלילה, והיו מחייבים אותנו לעבור אפילו על עבירה דרבנן, היינו חייבים למסור עצמנו למיתה ולא לעבור, ומה כבר הקושי שעלינו להתגבר עכשיו, לעומת הקושי של מיתה!

אני עצמי מכיר כמה וכמה בחורים שהיו שקועים מאד בתהומות חטא זה, ועל ידי עמל התורה בביגעה רבה, עלה בידם להיחלץ לגמרי מתהומות החטא, ונתעלו להיות תלמידי חכמים מובהקים ויראי שמים.

כמו כן, עלינו להלהיב עצמנו להתגבר על היצר באמצעות שינון פסוקים, מאמרי חז"ל וספרי מוסר, המדברים על החומר הנורא של החטא, ועל האושר העצום הצפון למתגברים על יצרם.

חובת הזהירות מדברים הגורמים להכשל בחטא זה

והנה, הדבר הראשון שצריך לברוח הוא מדברים שמביאים להרהורי עבירה, כל אחד לפי מה שידוע בעצמו שעלול להביאו לכך, ולא ראי זה כראי זה. ובספר 'יסוד יוסף' (הובאו דבריו גם ב'קיצור שו"ע'), כתב כמה דברים שבכחם לגרום להכשל בחטא, ובכללם דברים שמועצמו לא היינו חושבים שיש קשר בינם לבין חטא זה. כתוב: "אל תתן את פיך לחטוא את בשרך" – מרומז בזה שדיבור פה יכול לגרום להיכשל בחטא זה, והכונה, לדברי לשון הרע ולדברי ניבול פה. כמו כן, גם אכילה גסה והסתכלות בנשים, עלולות לגרום להכשל בחטא.

חשוב לדעת, שישנם כשלונות שנובעים מאונס, ועל אופן של אונס לא נאמרו כל הדברים החמורים שנאמרו על עבירה זו. ברם, אם אין אנו מונעים עצמנו ללכת במקומות שמצויים בהם פריצות, ובפרט ברחוב של תקופתנו, אין זה בכלל אונס אלא נחשב כפשיעה.

דוגמה לדבר: שומר שכר [שדינו, שחייב בגנבה ואבדה ופטור על אונסין] שבאו לביתו גדודי לסטים וגזלו ממנו את הפקדון שהיה מופקד עליו, פטור מתשלומים, משום שנחשב כאנוס. מאידך, שומר שכר שהלך עם הפקדון למקום שמצויים גדודי לסטים וגזלו הלסטים את הפקדון, חייב השומר בתשלומים, שמכיון שהלך עם הפקדון למקום שמצויים בו גזלנים, שוב אינו נחשב כאנוס. כך גם ההולך למקום שמצוי בו פריצות, אינו נחשב כאנוס.

תיקון החטא על ידי עמל ויגיעה בתורה

ה'אגלי טל' בהקדמה, מביא את דברי הזוהר הק', שבעוד שבגלות מצרים היה תיקון החטא על ידי עבודת הפרך של הגוף, הרי שבגלות האחרונה יהיה תיקון החטא על ידי עמל התורה ויגיעה בעיון התורה. לכן בימים אלו, המסוגלים לתיקון החטא, יש לעמול ולהתיגע ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה ובעיונה. ובמיוחד שאין מחשבת העריות מצויה אלא בלב הפנוי מן החכמה.

רבנו חיים מוולאז'ין (נפש החיים' שער ד' פ' לב') מפרש את דברי רבי מאיר (אבות פ"ו) שכל העוסק בתורה לשמה נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק וז"ל: "שכמו המעיין הנובע ובוקע, אף שלפעמים נרפש ונשחת בהרבה רפש וטיט, עם כל זה הוא נובע ובוקע ומתגבר והולך מעט מעט, עד שברבות הימים יתגבר, ויתגלה לגמרי, ויתפשט כמאז, כן העוסק בתורה לשמה, אף אם נתלכלך תחילה בעוונות וחטאים עצומים, ונטבע מאד ברפש וטיט ומצולות הרע ח"ו, עם כל זה ע"י עסק התורה יהיה נכון ליבו בטוה שוודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלבסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכלו לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכלו..."

והנה, מי שנכשל בחטא, חלילה לו ליפול ליאוש ולעצבות, שזו עצת היצר ממש. אלא עליו לעשות מאמץ להימנע מכאן ולהבא מהדברים שמשער שהביאורו לכשלונו, ובעיקר, להגביר שבעתיים את עמלו ויגיעתו בעיון התורה, וכדברי ה'אגלי טל' בשם הזוהר הקדוש, שבגלות האחרונה יהיה תיקון החטא על ידי עמל התורה ויגיעה בעיון התורה.

לרגל סיום ימי השובבים התקנו מאמר חשוב מ'לעבדך באמת'

ויאמרו יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי... ועתה על תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מוכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם (מה, ד, ה). יש להבין מה פשר דברי יוסף לאחיו, שהקב"ה שלח אותו למצרים בכדי להיות להם למחיה, היפלא מהקב"ה לזון את יעקב ובניו באמצעים אחרים, שאינם כרוכים במכירת יוסף למצרים?

כתוב בספרים הקדושים, שבזכות שיוסף מלך על יצרו ועמד בנסיון אשת פוטיפר, אשר הסיתה אותו לחטא במשך שנה שלמה, ובמיוחד בשעה שאשת פוטיפר תפסה בבגדו והוא עמד בנסיון "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה" - זכה למלכות. ולא זו בלבד, אלא אף זכה שכלל ישראל קרויים על שם יוסף, כי בזכות עמידתו בנסיון קיבל עם ישראל, עד סוף כל הדורות, את הכח להיות גדורים מעריות, ולעמוד בנסיונות מסוג זה.

התגברות יוסף – מעל לטבע

כתוב בחז"ל (הובא בילקוט פרשת וישב), שמיטרוניתא אחת שאלה את רבי יוסי, וכי יתכן שיוסף שהיה בן שבע עשרה שנה, יצרו במלא תוקפו, ואעפ"כ עמד בנסיון? "הביא לפניו ספר בראשית, התחיל קורא מעשה ראובן ומעשה יהודה ותמו, אמר לה: ומה אלו שהיו גדולים, וברשות אביהם [ומשום כך היה להם פחות קשה לעמוד בנסיון מאשר ליוסף, ואעפ"כ], לא כסה עליהם הכתוב, יוסף שהוא קטן וברשות עצמו, על אחת כמה וכמה שלא היה הכתוב מוכסה עליו?"

אומר ה'שם משמואל': חז"ל ודאי שאינם מביאים כל דבר שטות של מיטרוניתא, ומה שהביאו חז"ל את שאלתה של מיטרוניתא זו, משום שיש צדק בטענתה שמצד הטבע אי אפשר לעמוד בנסיון כה קשה כפי שהיה ליוסף, שהיה צעיר ויצור במלא תוקפו.

אלא שטענתה של אותה מיטרוניתא הייתה, שהיא לא הבינה שלאחר שיוסף עשה את כל אשר ביכולתו, עזר לו הקב"ה יותר ממה שיד טבעו השיגה, וכמאמר חז"ל: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר: 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, שנאמר, ה' לא יעזבנו בידו". - והיינו, שהקב"ה עוזר לו להתגבר על יצרו גם בדברים ש"אלמלא הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו".

וזה גם ביאור דברי המדרש בענין קריעת ים סוף: "הים ראה ויגוס – מה ראה ונס, ראה ארזו של יוסף". באור הדברים, שבזכות שיוסף עמד בנסיון אשת פוטיפר תוך התגברות על הטבע, זכו ישראל להצלה שלא כדרך הטבע, על ידי קריעת ים סוף תוך שידוד מערכות הטבע.

ולפי זה מבארים הספרים את דברי יוסף לאחיו: "ואתה אל יחר בעיניכם כי מוכרתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם". ותמהנו, וכי קצרה יד ה' לזון את יעקב ואחיו מבלי למכור את יוסף למצרים? ולהאמור, יוסף אומר לאחיו שהוצרך לרדת למצרים בכדי לעמוד בנסיון של אשת פוטיפר, ועל ידי זה להיות למחיה לעם ישראל – שבזכות זה יקבל עם ישראל בכל הדורות כוחות לעמוד בנסיונות אלו.

עוד יתכן לפרש על פי המדרש הנ"ל: "כי למחיה שלחני אלוקים" – להיות סיבה להצלחת עם ישראל מעל לדרך הטבע, בקריעת ים סוף. וזהו שאנו מזכירים בכל יום בברכות השחר: "אזור ישראל בגבורה" – שהקב"ה משיפע עלינו כוחות להתגבר על הטבע.

התגברות על תענוגות של טומאה – פתיחת שער לתענוגות רוחניים

האר"י הקדוש גילה, שימי השובבים" מסוגלים במיוחד לתקן את החטאים הקשורים לענייני קדושה. והנה, אדם רוצה שהכל ילך לו בקלות, אך האמת היא שע"י שאדם מתגבר על יצרו אזי לא רק שבכך הוא נמנע מלעבור עבירה, אלא זוכה להתעלות לדרגה אחרת ע"י עצם ההתגברות.

בנוסף, התגברות על תענוגות של טומאה, פותחת לו שער לים של תענוגות רוחניים – תענוגות שאינו יכול להשיגם בעת היותו שקוע בטומאה. חק הוא בבריאה, שהמוותר על תענוגות גשמיים אסורים, יזכה לחוש את המתקנות והעונג שברוחניות ובעבודת ה', וההיפר, חלילה, להיפר. ומיהו הכסיל. שמונחת לפתחו האפשרות להתענג כל חייו. מוכר

מתוך הספר החדש 'דבקה נפשי אחריו' – יומני ופנקסי רבנו זצוק"ל מימי עלומיו

תכלית האדם בעולמו

חיינו של רבינו, כך ידוע לכל, היוו מסכת אחת ארוכה של חתירה אל עבר התכלית. של הצבת היעד מול העיניים, והתקדמות לעברו מבלי לעצור אפילו לרגע. "יסוד החסידות ושוורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו" כותב רבינו הרמח"ל בפתחת ספרו הגדול 'מסילת ישרים', ורבינו היווה דוגמת מופת מוחשית לכך.

ההתבוננות בחובת האדם בעולמו, טומנת בחובה שני חלקים: האחד - נוגע להכרה בדבר גדול המשימה המוטלת על שכמו, ואילו השני - בדבר הכוחות העצומים והיכולות המופלאות שניתנו לאדם, המאפשרים לו להגשים את תכלית חיו ומטרת בריאתו. את שני החלקים הללו, הציב אפוא רבינו לנגד עיניו תמיד.

ואמנם, כבר בצעירותו, מעורר את עצמו רבינו להתבוננות בדבר חובתו בעולמו וגודל התפקיד המוטל עליו: לגדול, לצמוח, ולהשיג את אשר נדרש הוא להשיג בזה העולם. כך, למשל, כותב הוא לעצמו במתק לשונה:

"בן אדם! הידעת מי אתה? אלוקים העיד לך כי בצלמו נבראת, כי חלק אלו-ק ממעל הנך! הידעת מה אומרות המילים הללו? אתה, השקוע בקטנויות וקבור בהבלים; אתה, הרודף אחרי כל השטויות וטובל בכל מיני ביצות; אליך פונים ואומרים: בן אדם, לא קטן הינך! לא אלה הם עסקיך, לא אלה ענייניך, נעלה ומרום הנך מהם ומרוחק לאין שיעור! הידעת מהי נשמתך? חלק אלו-ק ממעל, ניצוץ מן התפארת העליונה, מן השלמות האלוקית!"

"אתה, אשר נשמתך נכספת רק לטוהר ולקדוש; אתה, אשר נשמתך אוהבת רק את הטוב והנשגב; אתה, אשר נשמתך עורגת דוקא אל השלמות האלוקית ושום דבר לא יתן לה מנוח ולא ימלאנה - איך לא תבוש ולא תיכלם לרדוף אחר הבלים?"

"כאשר אדם גדול ישתעשע ויתענג על צעצועי ילדו הקטן - ילעגו לו ובוז יבוזו לו: איך לא יבוש אדם גדול להתעניין בדברים של ילד קטן? ואתה, אשר כה רוממה מעלתך, האינך רץ אחרי דברי שטות והבל שאין בהם ממש? אך על כך - לא יבוזו לך, כי מפני התפשטות המחלה לרדוף אחר הבלים - התחילו האנשים לחשוב שכל השטויות הללו עניינים יקרים המה, והאדם הרודף אחריהם - לא לחינם הוא עמל, ובדרך הטבע הוא הולך!"

"בן אדם! אל תשכח מי הנך! אל תשכח את רוממות מעלתך! זכור תמיד, כי נשמתך טהורה וקדושה היא, וחפצה האדיר והטבעי ביותר - לחזור אל האלוקים, אל השלמות המוחלטת המשוללת מכל החסרונות! מתגעגעת היא דוקא אל תפארת בלי-גבולות, אל יופי שאין בו רבב; עורגת היא להשתאב בגופא דמלכא..."

"כאשר תתעורר לרדוף אחרי משהו, שאל את עצמך: המתאים הדבר לתפארת העליונה? האם עומד הדבר בפני ביקורת האמת? וכאשר תראה כי רחוקים מאוד הדברים מגובה נשמתך - גער בעצמך: איך לא תבוש לרדוף אחר שטויות כאלה? אתה, אשר צמאונך לתפארת העליונה ולהוד שאין למעלה ממנו - איך זה לא תכלם לפנות אל עניינים כה קטנים. כה פעוטים?"

"וכאשר תעמיק להתבונן, תווכח כי לא רק שהרבה דברים שרדפת אחריהם רדיפה מטורפת שפלים הם הרבה ממעלתך, אלא 'אין' ממש הם; וכאשר תתקשר אל האמת הזאת - תסייע היא לך להינצל מהרבה דרכי שקר ונתיבות כזב! אל תשכח אף פעם כי הווייתך - ניצוץ מהשלמות האין סופית, וגעגועיך האמיתיים - אל התפארת העליונה, ואל האידיאלים האלוקיים!"

האמת הזאת - תסייע היא לך להינצל מהרבה דרכי שקר ונתיבות כזב! אל תשכח אף פעם כי הווייתך - ניצוץ מהשלמות האין סופית, וגעגועיך האמיתיים - אל התפארת העליונה, ואל האידיאלים האלוקיים!"

נשמות קדושות - חיות חיים שפלים ואכו, המחשבה על כך, שיהודים, שניתנה בהם נשמה עליונה,

וביכולתם להשיג ולהתרומם כה רבות, מומשיכם להתבוסס במדמנת ארציותם - לא נתנה לרבינו מנוח כבר בצעירותו. בשובו מלשכת הגיוס, שם הסדיר את מעמדו כ'בן ישיבה', הוא רושם לעצמו בפנקסו:

"במשרד הגיוס נראים המון אנשים - ומה תוכן חייהם? הבל וריק! והן נשמות קדושות חננים הבורא ב"ה, אשר עמיהן יכלו לחיות חיים קדושים וטהורים מלאי הוד ושגב! אוייה, מה נהיה מהם! נשמות קדושות - חיות חיים שפלים!"

על רעיון זה, חוזר רבינו שוב ושוב, מזוויות שונות. כך למשל, הוא עורך את הרשימה הבאה באחד מפנקסיו:

"האדם נשלח לעולם הזה ממרחקים גדולים, משמי שמים לתחתיות ארץ, מהעולמות העליונים, הזכים והטהורים, לעולם שפל, עכור וטמא!"

"צייר בדעתך איך הקב"ה אומר לנשמה: 'בתי היקרה, לכי למרחקים לקיים למעני תכלית נשגבה!'. 'מר לי מאוד להתרחק ממך, אבי היקר והאהוב!' - תענה הנשמה, 'הן אתה חיי ורק בקרבתי לי אור, אך אם זה רצונך הקדוש - בשמחה אקבל עלי כל ייסורים שבעולם!'.

"ומהי התכלית? 'בעולם השוחר תהיי, והשטן יפתך להימשך לדברים רבים, ואת - אל תמשכי לשום דבר אלא לעשות רצוני! זכור תזכרי כי הכול כלום הוא כנגד עשייתך רצוני, כשם שידעת את זאת עכשיו, עם כל צבא מרום - כך אל תשכחי לעולם!'.

"ובכן, זוהי האמת! הכול - כלום נגד עשיית רצון ה', ואע"פ שכ"כ נתרחת עד שאינך מרגיש זאת תמיד - אך תאמין לבורא עולם ולכל המלאכים הקדושים המשיגים קצת מרוממות בוראם!"

"הלוא תכלית הבריאה היא יראת שמים - יראת הרוממות, ולמה לא תעסוק להגיע לכך? האם בטוח הנך שאין לך שייכות לכך? איך תוכל להיות בטוח - טרם עשית את האמצעים המובילים לכך?"

גם במכתביו מדגיש רבינו את הנקודה הזו, וכך הוא כותב בפרוס הימים הנוראים: "עוד ימים מועטים ויום הדין יגיע. אילו היינו נשפטים לפי מידת הדין - שום אדם לא היה יוצא זכאי, כי 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. אושרנו הוא, שדנים אותנו גם במידת הרחמים; אך גם מדת הרחמים אינה מבטיחה לנו חיים! כי יש לפעמים שאלוהים רואה שהחיים שהאדם חי אותם - טוב המוות מהם, ואז מדת הרחמים גוזרת על האדם מיתה! לפיכך, צריך האדם לחשוש לא רק ממידת הדין - אלא גם ממידת הרחמים!"

"אם נתבונן במצבנו, הרי נראה כי אנו שקועים בבוץ ורפש של חטאים ועוונות, שקועים בכל מיני קטנויות והבלים, ושוכחים כי באנו לעולם לא בכדי לחיות חיי בהמה: לעבוד ולאכול, אלא כדי לחיות חיים נשגבים מלאי הוד ותפארת, חיי שכל ורגש! מובן שמוכרחים אנו גם לעשות את כל הדברים הנצרכים לקיום גופנו, אך אסור לנו לשכוח שכל הדברים הללו הם רק טפל, ועיקר העיקרים הוא רק החיים הרוחניים.

"לעיתים, כאשר אתבונן איך חיים הרוב הגדול של האנשים - אשאל את עצמי בתמהון: האם חיים כל כך עלובים ופעוטים - כדאי לחיות?"

